

WSTĘP DO PRAWA

Państwo i prawo

forma organizacji społeczeństwa mająca monopol na stanowienie i wykonywanie prawa na określonym terytorium.

Ma zdolność do nawiązywania i utrzymywania stosunków dyplomatycznych z innymi państwami.

Czym jest prawo ?

Istotą każdego państwa demokratycznego jest oparcie jego funkcjonowaniu na prawie, a więc na zespole reguł i norm ustanowionych przez powołane do tego organy, wiążące swych adresatów i egzekwowanych przez władze publiczne, nawet przez zastosowanie środków przymusu.

ROZRÓŻNIENIE PRAWA

Prawo pozytywne

Cechą tego prawa jest jego powstanie w drodze ustawy (z reguły przez wydanie przez odpowiedni organ odpowiedniego aktu normatywnego;

Prawo naturalne

Zespół reguł i norm, które istnieją niezależnie od woli konkretnego prawodawcy, wynikające z samej istoty człowieka i społeczeństwa;

ŹRÓDŁA PRAWA

Jednym z istotniejszych elementów koncepcji państwa prawnego jest oparcie systemu źródeł prawa pozytywnego na ZASADZIE HIERARCHICZNEJ BUDOWY TEGO SYSTEMU I USYTUOWANIE AKTÓW STANOWIONYCH PRZEZ PARLAMENT.

W aspekcie podmiotowym zamknięcie systemu źródeł powszechnie obowiązującego prawa oznacza, że Konstytucja wymieniła w sposób wyczerpujący katalog podmiotów upoważnionych – na szczeblu centralnym – do stanowienia powszechnie obowiązującego prawa.

Dualistyczny charakter systemu źródeł prawa

Przepisy prawa
powszechnie
obowiązującego
Art. 87 Konstytucji

Przepisy prawa
o charakterze
wewnętrznym
**Art. 93 ust. 1
Konstytucji**

(Wyrok TK z 28 czerwca 2000r., K 25/99);
„[...] ustrojodawca w sposób w pełni
zamierzony i jednoznacznie wyrażony
przyjął w Konstytucji przedmiotowo i
podmiotowo zamknięty system źródeł
prawa powszechnie obowiązującego”.

W aspekcie przedmiotowym oznacza, że Konstytucja wyczerpująco wymieniła formy aktów, w jakich mogą być zawierane normy o powszechnie obowiązującym charakterze.

- **Konstytucja i ustawy mają charakter samoistny;**
- **Rozporządzenia muszą mieć zawsze charakter aktów wykonawczych.**

UWAGA

Art. 234 Konstytucji;

Art. 91 ust. 3 Konstytucji;

Zwrócić uwagę również na art. 59 ust. 2 Konstytucji.

Art. 87 Konstytucji

Konstytucja;

Ratyfikowane umowy międzynarodowe;

Ustawy;

Rozporządzenia;

Akty prawa miejscowego.

Przepisy prawa o charakterze wewnętrznym

Przepisy te mogą być kierowane tylko do jednostek organizacyjnych podległych organowi wydającemu te akty.

Art. 93 ust. 1 Konstytucji, mówiąc o tych aktach, wymienia tylko uchwały RM oraz zarządzenia Prezesa Rady Ministrów i ministrów.

Przykład:

<http://www.czarnocin.pl/art,226,zarządzenie-nr-18-prezesa-rady-ministrow-z-dnia-2-marca-2016-r>

<https://bipouw.e-wojewoda.pl/pl/c/uchwała-nr-154-2015-rady-ministrow-z-dnia-8-wrzesnia-2015-r-w-sprawie-ustanowienia-programu-wieloletniego-pod-nazwa-program.html>

Każdy akt prawa wewnętrznego musi odpowiadać następującym wymaganiom:

- * Może być adresowany tylko do jednostek organizacyjnych podległych organowi wydającemu ten akt (art. 93 ust. 1);**
- * Może obowiązywać tylko te jednostki, a nie może działać na zewnątrz, w szczególności nie może być podstawą decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów (art. 93 ust. 2 zd. 2);**
- * Może być wydany tylko w ramach ustawy, która musi określać ogólną kompetencję danego organu do wydawania aktów prawa wewnętrznego (art. 93 ust. 2 zd. 1).**

**Akty prawa wewnętrznego nie mogą w
żadnym wypadku kolidować z
unormowaniem prawa powszechnie
obowiązującego.**

PRAWO KRAJOWE – system źródeł powszechnie obowiązującego prawa

Zasada hierarchicznej budowy systemu źródeł prawa – oznacza, że każdemu typowi aktu normatywnego przysługuje określona ranga w stosunku do typów pozostałych, a więc nie można mówić o aktach normatywnych wyższej i niższej rangi.

* Wymóg zgodności aktów niższego szczebla (rangi) z aktami wyższego szczebla;

* Uchylenie, zmiana lub zawieszenie aktu danego szczebla można dokonać tylko przez wydanie nowego aktu tego samego szczebla;

* Wyłącznie ustawy

* Zakaz wydawania aktów najniższego szczebla bez uprzednio udzielonego upoważnienia w akcie wyższego szczebla, np. rozporządzenie.

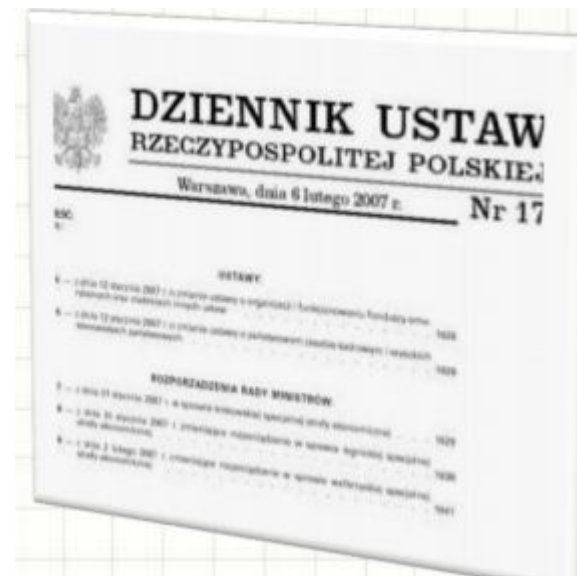
Ogłoszenie (art. 88 Konstytucji) aktu powszechnie obowiązującego jest warunkiem wejścia w życie.

Ustawa z dnia 20 lipca 2000r. (o ogłaszaniu aktów ...) przewiduje istnienie dwóch centralnych ponadresortowych dzienników publikacyjnych:

Dziennik Ustaw RP oraz Dziennika Urzędowego RP „Monitor Polski”

W Dzienniku Ustaw publikowane są w szczególności akty prawa powszechnie obowiązującego.

Obowiązek niezwłocznego publikowania aktów normatywnych (art. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2000r.)

1. Na szczycie hierarchii źródeł prawa pisanego znajduje się Konstytucja, będącą ustawą zasadniczą;

2. USTAWA – akt parlamentu zajmuje ona pozycję szczególną, bo zakres i ranga ustawy jest wyznacznikiem ogólnej, ustrojowej roli parlamentu, a tym samym wyznacznikiem roli, jaką przedstawicielstwo narodu odgrywa w procesie stanowienia prawa.

Ustawa jest to:

1. Akt parlamentu,
2. O charakterze normatywnym,
3. Zajmujący najwyższe miejsce w systemie źródeł prawa krajowego.
4. O nieograniczonym zakresie przedmiotowym,
5. Dochodzący do skutku w szczególnej formie – mowa tu o funkcji ustawodawczej

3. ROZPORZĄDZENIE – najniższy szczebel w systemie powszechnie obowiązującego prawa. Ściślej mówiąc rozporządzenia normatywne.

NIE SĄ TO ROZPORZĄDZENIA Z MOCĄ USTAWY !

Art. 92 Konstytucji – podstawa do wydania rozporządzeń.

Organami upoważnionymi z mocy Konstytucji do wydawania rozporządzeń są:

Art. 142 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta;

Art. 146 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów;

Art. 148 pkt 3 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów;

Art. 149 ust. 2 i 3 rozporządzenia ministrów kierujących działami administracji rządowej oraz przewodniczących komitetów – art. 147 ust. 4;

Art. 213 ust. 2 rozporządzenie KRRiT.

Punktem wyjścia wydania ROZPORZĄDZENIA zawsze musi być zamieszczenie w ustawie przepisu ustalającego kompetencję danego organu do wydania rozporządzenia – taki przepis ustawy określa się mianem "upoważnienia".

Wyrok TK z dnia 18 lutego 2009 r., Kp 3/08 oraz 30 lipca 2013 r., U 5/12-ustawa nie może zostać zastąpiona przez unormowanie prawa UE.

Upoważnienie to może mieć charakter fakultatywny lub obligatoryjny.

Rozporządzenie podlega kontroli władzy sądowniczej przed:

- 1) Trybunałem Konstytucyjnym, który może orzec o generalnej utracie mocy obowiązującej rozporządzenia lub jego przepisów sprzecznych z ustawami i innymi aktami;**
- 2) Sądami powszechnymi bądź administracyjnymi.**

4. PRAWO MIEJSCOWE – w myśl art. 94 zd. 1 Konstytucji może ono być stanowione zarówno przez organy samorządu terytorialnego, jak i przez terenowe organy administracji rządowej. Prawo to ma z natury rzeczy ograniczony terytorialnie zakres obowiązywania.

Obecnie ustawodawstwo przewiduje istnienie dwóch typów aktów prawa miejscowego o powszechnie obowiązującym charakterze:

- 1) Przepisy wykonawcze do odrębnych ustaw.
- 2) Przepisy porządkowe – wydawane na podstawie ogólnego upoważnienia wyrażonego w przepisachustaw o poszczególnych szczeblach samorządu terytorialnego oraz ustaw o administracji rządowej w województwie.

Przepisy prawa miejscowego podlegają kontroli każdego sądu – może on odmówić zastosowania przepisu, który w jego przekonaniu jest niezgodny z unormowaniami wyższego rzędu.

Generalna kontrola przepisów prawa miejscowego należy do właściwości sądów administracyjnych – art. 184 Konstytucji.

"[...] orzekanie o zgodności z ustawami uchwał organów samorządu terytorialnego i aktów normatywnych terenowych organów administracji rządowej

NORMA PRAWNA A PRZEPIS PRAWNY

Norma prawna jest to obowiązująca reguła zachowania się adresatów (osób, których dotyczy) w sytuacji w niej określonej, zabezpieczona środkami państwowego przymusu. Jest to **wynikająca z przepisów reguła postępowania, wydana lub usankcjonowana przez państwo, zagwarantowana przymusem państwowym.**

Norma prawna określa więc **sposób postępowania** w przewidzianej tą normą sytuacji – przyznaje określone prawa lub obowiązki równo wszystkim adresatom (np. uczniom, podatnikom), przy czym **jest:**

- **ustanowiona** (w przepisach prawnych) lub uznana **przez kompetentny** (upoważniony przez prawo) **organ władzy** (organ państwa, np. parlament, rząd, prezydenta, wojewodę) **w odpowiednim trybie**, np. wymaga ogłoszenia;
- **generalna (ogólna)** - tj. **skierowana do abstrakcyjnego adresata** – nie jest skierowana do jednego, ściśle oznaczonego adresata, lecz **do grupy podmiotów** określonych przy pomocy nazwy rodzajowej (np. podatnik, student, nauczyciel lub każdy człowiek) bądź przez wskazanie ogólnych cech adresata (np. wiek, zawód, stan zdrowia), np. skierowana jest do każdego, kto ukończył 18 lat;
- **abstrakcyjna** – tj. wyznacza warunki, jak i zachowania na tyle nieskonkretyzowane, aby mogły być powtarzalne – dotyczy **powtarzalnych zachowań**, wielokrotnego zastosowania; jest uniwersalna; nakazane czy zakazane zachowanie jest wymagane od adresata normy w każdym przypadku, gdy ziszczą się określone w normie prawnej okoliczności (np. każdy, kto osiągnął pewien pułap rocznych dochodów musi zapłacić przewidziany prawem podatek),
- **zagwarantowana środkami państwowego przymusu**. Realizacja norm prawnych zabezpieczona jest groźbą użycia przymusu przez państwo w razie ich naruszania.

Wyróżnia się dwie główne koncepcje budowy normy prawnej:

A. Według koncepcji trójelementowej w budowie normy prawnej wyróżnia się 3 elementy:

- 1) **hipotezę** – czyli część normy prawnej, która określa stan faktyczny (sytuację) uzasadniający jej zastosowanie do konkretnego podmiotu (osoby); wskazuje więc, do kogo jest kierowana norma (kto jest jej adresatem) oraz okoliczności, w których ma zastosowanie (np. zjawiska, wydarzenia, miejsce działania, np. w miejscu pracy),
- 2) **dyspozycję** – dyspozycja normy prawnej **wskazuje, jak powinien lub jak może zachować się podmiot w sytuacji określonej w hipotezie**; przez nakaz, zakaz lub dozwoleńie określa obowiązujący w danej sytuacji sposób zachowania się adresata normy; wskazuje więc sposób (treść) zachowania adresata – określa jego obowiązki (czyli nakaz lub zakaz określonego zachowania – tj. obowiązek powstrzymywania się od pewnego zachowania) lub uprawnienia,
- 3) **sankcję** – która określa **ujemne konsekwencje prawne** (dolegliwości, nieprzyjemności, kary) **niezastosowania się do dyspozycji normy prawnej** dla tej osoby, której zachowanie się nie jest zgodne z dyspozycją normy (np. grzywna, pozbawienie wolności, obowiązek opuszczenia bezprawnie zajmowanego lokalu).

W swojej **treści** normy prawne mogą zawierać zakaz, nakaz lub upoważnienie (dozwolenie) do określonego zachowania się.

Normy prawne wyrażane są przede wszystkim w przepisach prawnych. Jednak oba te pojęcia nie są równoznaczne.

Przepis prawny jest to część aktu prawnego (np. ustawy) wyodrębniona przez prawodawcę jako artykuł, paragraf, punkt, ustęp, litera lub w innej postaci. Jest to **najmniejsza jednostka redakcyjna aktu prawnego**.

Przepis nie musi pokrywać się z normą prawną. Są w aktach ustawodawczych takie sformułowania (zdania), które w swojej istocie są normami prawnymi (jeżeli zawierają w swojej treści obowiązujące reguły postępowania skierowane do określonych adresatów) – wtedy przepis prawny i norma prawna są pojęciami równoważnymi – ale są też zdania wyodrębnione w artykuły, paragrafy czy w inną formę, które nie zawierają żadnych reguł postępowania określonych podmiotów prawa i jako takie nie są normami prawnymi.

Nie zawsze też właściwe normie prawnej elementy zawarte są w jednym przepisie. Niekiedy 1 normę prawną trzeba rekonstruować z wielu przepisów prawnych. Są np. przepisy prawne, które zawierają hipotezę i dyspozycję (jak przede wszystkim przepisy prawa cywilnego, handlowego, pracy), a sankcja znajduje się w innych przepisach prawnych, np. w przepisach o postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym czy w przepisach karnych. Są również przepisy, które zawierają w swojej treści tylko dyspozycję i sankcję (przede wszystkim w prawie karnym).

Prawo międzynarodowe i prawo UE w krajowym porządku prawnym

Prawo międzynarodowe:

- Umowy międzynarodowe
- Zwyczaj międzynarodowy
- Zasady ogólne prawa międzynarodowego

Prawo Unii Europejskiej:

- Prawo pierwotne
- Prawo wtórne

Art. 9 Konstytucji stanowi, że **RZECZYPOSPOLITA PRZESTRZEGA WIĄŻĄCEGO JĄ PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO.**

Z punktu widzenia źródeł prawa, najważniejsze znaczenie ma podział na

- 1. umowy ratyfikowane**
  - 1.1. umowy ratyfikowane za zgodą wyrażone w ustawie**
  - 1.2. umowy ratyfikowane bez zgody wyrażonej w ustawie**
- 2. umowy nieratyfikowane.**

Ad. 1

RATYFIKACJA - akt - z reguły dokonywany przez głowę państwa – ostatecznego potwierdzenia woli Państwa związania się umowa międzynarodową. Poprzez ratyfikację umowa ma moc wiążącą w państwie. Ratyfikacja dokonywana jest przez Prezydenta (art. 133 ust. 1 pkt. 1 Konstytucji). RATYFIKACJĘ poprzedza ZAWARCIE umowy zatwierdzającej, które jest dokonywane przez Radę Ministrów (art. 146 ust. 4 pkt. 10 Konstytucji). Po ratyfikacji umowa międzynarodowa staje się **ŹRÓDŁEM PRAWA POWSZECHNIE OBOWIĄZUJĄCEGO**, wymienionym w art. 87 ust. 1 Konstytucji .

Następnie, ratyfikowane umowy międzynarodowe dzielą się na umowy ratyfikowane bez konieczności uzyskiwania zgody wyrażonej w ustawie i umowy ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Katalog umów, których ratyfikacja wymaga uzyskania uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, zawiera **art. 89 Konstytucji** oraz art. **90 Konstytucji(szczególny tryb)**

Miejsce umów międzynarodowych w systemie źródeł prawa:

1. umowy ratyfikowane – generalna zasada **art. 91 Konstytucji**
- 1.1. umowy ratyfikowane za zgodą wyrażoną w ustawie – **art. 91 ust. 2 Konstytucji**
- 1.2. umowy ratyfikowane bez zgody wyrażonej w ustawie – za ustawami, przed rozporządzeniem. Pierwszeństwo wobec ustaw odnosi się także do prawa stanowionego przez organy prawodawcze organizacji międzynarodowych, w których członkostwo Polski wynika z ratyfikowanej przez RP umowy tworzącej daną organizację (prawo wtórne UE)
2. Umowy nieratyfikowane – nie jest to źródło prawa powszechnie obowiązującego

Pamiętać należy, że wszystkie umowy międzynarodowe muszą być zgodne z Konstytucją RP, co zapisano wyraźnie w art. 133 ust. 2 i art. 188 pkt. 1 Konstytucji.

Orzekanie w tych kwestiach należy do Trybunału Konstytucyjnego.

Umowy nieratyfikowane nie mogą być źródłem powszechnie obowiązującego prawa (a contrario z art. 87 ust.1).

Oznacza to, że postanowienia w nich zawarte mogą działać jedynie w sferze prawa wewnętrznego, tzn. wiązać tylko jednostki organizacyjne podporządkowane organowi, który zawarł umowę międzynarodową.

Prawo UE dzielimy na :

1. Prawo pierwotne - umowy międzynarodowe tworzące UE, aneksy do nich, traktaty je nowelizujące, traktaty o przystąpieniu nowych państw do UE, traktaty z państwami nienależącymi do UE

2. Prawo wtórne – są to akty tworzone przez instytucje UE (art. 288 TFUE):

- Rozporządzenia unijne - ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich Państwach Członkowskich.
- Dyrektywa – wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, jaki ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków.
- Decyzja – wiąże w całości. Decyzja, która wskazuje adresatów, wiąże tylko tych adresatów.

Rozporządzenie (unijne):

- Instrument ujednociania prawa Unii
- Akt generalny, zasięg ogólny – może dotyczyć działania instytucji, innych organów UE, organów państw członkowskich, podmiotów prywatnych
- Ma zastosowanie na terytorium wszystkich państw członkowskich (zasada)
- Może tworzyć prawa i obowiązki dla jednostek
- Charakter abstrakcyjny (jak ustawa w prawie krajowym)
- Wymaga dla swej skuteczności uzasadnienia oraz ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym UE

- Od momentu wejścia w życie stanowi część prawa krajowego państw członkowskich i jest stosowane bezpośrednio, **bez potrzeby transponowania do prawa krajowego**. Niedopuszczalne jest zatem wprowadzania rozporządzenia do prawa krajowego przez wydanie np. ustawy, rozporządzenia są bezpośrednio skuteczne!

Dyrektywa:

- Instrument harmonizacji prawa
- Adresatem dyrektywy są tylko państwa członkowskie, co do zasady ustanawia ona prawa i obowiązki dla państw członkowskich
- Państwa mają obowiązek wykonania dyrektywy w odpowiednim czasie
- Wiąże w odniesieniu do rezultatu jaki ma być osiągnięty
- Wymaga implementacji (transponowania), często wydania odpowiednich aktów wewnętrznych
- jeżeli dyrektywa przewiduje nadanie praw jednostce lub określenia jej obowiązków, państwo powinno transponować dyrektywę wydając akt prawa powszechnie obowiązującego (np. ustawę)

Decyzja:

- Charakter indywidualny i konkretny
- Ma zastosowanie do konkretnego przypadku, porównywana do decyzji administracyjnej w prawie krajowym

Jeżeli chodzi o miejsce tego prawa UE w systemie źródeł prawa, to sytuacja kształtuje się odmiennie jeśli chodzi o prawo pierwotne i prawo wtórne UE.

Konstytucja określa wprost jedynie miejsce prawa wtórnego. Art. 91 ust. 3 Konstytucji odnosi się bowiem właśnie do tej kategorii. **Zatem prawo wtórne UE ma pierwszeństwo przed ustawami krajowymi – takie samo miejsce jak umów międzynarodowych ratyfikowanych za zgodą wyrażoną w ustawie.**

Sytuacja komplikuje się, jeśli chodzi o miejsce prawa pierwotnego UE.

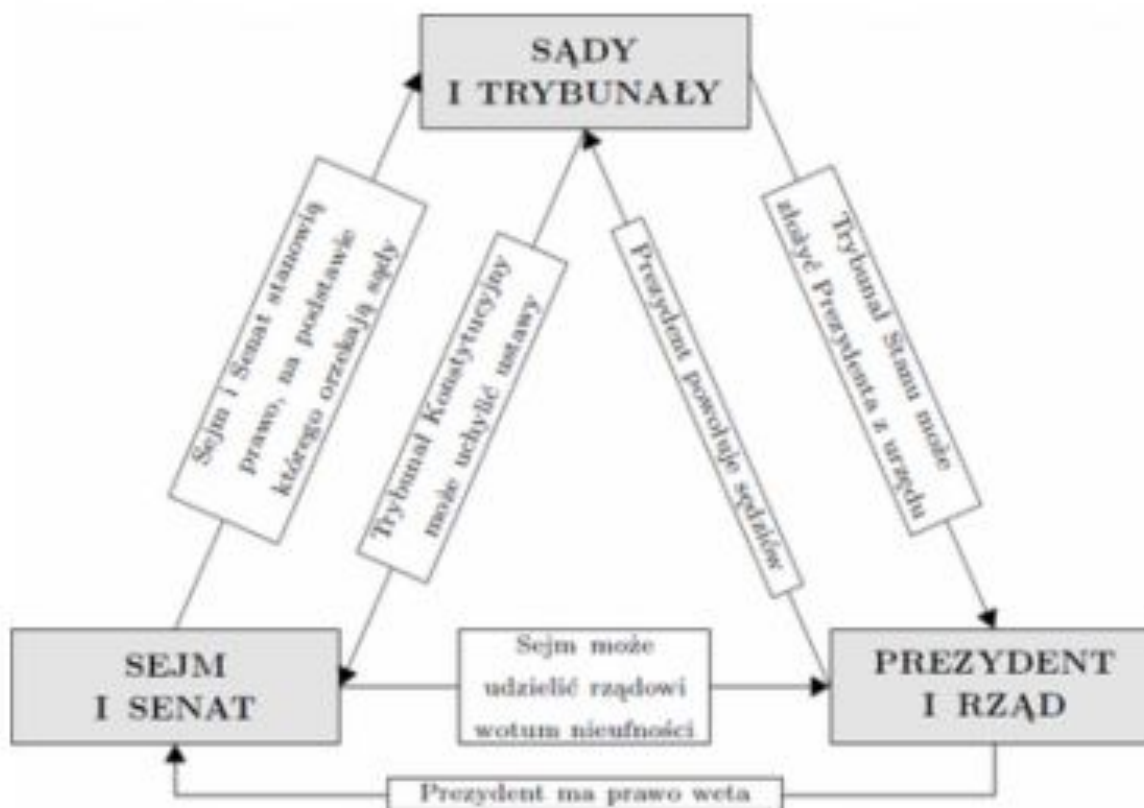
DEMOKRATYCZNE PAŃSTWO PRAWNE

Art. 2 Konstytucji RP

Rzeczpospolita Polska jest **demokratycznym państwem prawnym**, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

- pojęciu „**państwo prawne**” można przypisywać wiele różnych znaczeń
- w najszerszym ujęciu pojęcie „**państwa prawnego**” jest równoznaczne z sumą cech ustrojowych współczesnego państwa demokratycznego (m.in. zasada podziału i równowagi władz, zasada praworządności formalnej, zasada

ZASADA PODZIAŁU I RÓWNOWAGI WŁADZ

tzw. mechanizm check and balance

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Zasada suwerenności narodu

Zasada niepodległości i suwerenności
Rzeczypospolitej Polskiej

Zasada republikańskiej
formy państwa

Zasada demokratycznego
państwa prawnego

Zasada unitarnej formy państwa

Zasada podziału władzy
i równowagi władz

Zasada reprezentacji politycznej

Zasada społeczeństwa obywatelskiego

Zasada społecznej
gospodarki rynkowej

Zasada przyrodzonej
godności człowieka

Zasada decentralizacji władzy publicznej
i samorządu

Zasada niezależności oraz współdziałania
państwa i Kościołów oraz innych
związków wyznaniowych

Zasada pomocniczości

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada suwerenności narodu

*Art. 4. 1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.*

Konstytucja RP

Naród jest rozumiany jako zbiorowość osób związanych z państwem poprzez fakt posiadania jego obywatelstwa. Wyraża to preambuła Konstytucji RP w słowach: [...] my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej[...].

Suwerenność jest samowładnością i całościowością Narodu – obywateli.

Suwerenność narodu urzeczywistnia się w tym, że:

- prawo powinno wyrażać wolę ogółu obywateli,
- wola narodu wyrażana jest w formach demokracji bezpośredniej (np. referendum) oraz demokracji pośredniej (np. wybieralnych i kadencyjnych organach władzy).

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium[...].

Art. 9. Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Art. 26.1. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.

Art. 85.1. Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.

Art. 126.2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.

Konstytucja RP

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej

Niepodległość oznacza odrębny byt państwowy Rzeczypospolitej Polskiej.

Suwerenność oznacza zdolność państwa do samodzielnego decydowania o wszystkich dotyczących go sprawach.

Przystąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej oznacza pewne ograniczenie jej międzynarodowej suwerenności. Wszystkie regulacje prawne wydawane przez Radę Unii Europejskiej i Komisję Europejską nabierają mocy obowiązującej w polskim systemie prawnym, co obliguje organy państwowe nie tylko do ich bezpośredniego stosowania, ale i do dawania im pierwszeństwa wobec unormowań prawa krajowego.

Ograniczenie suwerenności może nastąpić tylko na podstawie szczególnej regulacji konstytucyjnej – stąd wszystkie konstytucje państw członków Unii zawierają tzw. klauzulę europejską dopuszczającą poddanie się tego typu ograniczeniom. W Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997r. rolę tej klauzuli spełnia *Art. 90. 1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.*

Dodatkowe ograniczenia konstytucyjne odnoszą się do angażowania polskich sił zbrojnych. Wprowadzenie stanu wojny możliwe jest tylko w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.

Zasady użycia sił zbrojnych poza granicami kraju oraz zasady pobytu obcych wojsk na naszym terytorium musi określać ustawa lub ratyfikowana umowa międzynarodowa.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP
Zasada republikańskiej formy państwa

Art. 1. Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Konstytucja RP

Państwo jest wartością społeczną, jest wspólnotą wszystkich obywateli, co jednocześnie rodzi jednakowe obowiązki obywateli wobec państwa jako wspólnego dobra.

Republikańska forma państwa wynika zarówno z nazwy państwa - *Rzeczpospolita Polska*, jak i zapewnionego wpływu obywateli na skład i funkcjonowanie kadencyjnych organów władzy oraz sprawy publiczne.

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP
Zasada demokratycznego państwa prawnego

*Art.2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym,
urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.*

Konstytucja RP

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada demokratycznego państwa prawnego

Cechy państwa prawa:

- status obywatela w państwie oparty jest na zasadzie, iż prawa i wolności obywatela są naturalne i niezbywalne;
- rządy prawa chronią godność i zapewniają wolność obywateli;
- obowiązuje równość wobec prawa, czyli nikt nie jest dyskryminowany i nie posiada przywilejów;
- ingerencja prawa w sferę naturalnej wolności i swobodnego działania jednostki ma miejsce tylko wtedy, gdy jest konieczna ze względu na dobro wspólne, w imię wolności i praw innych;
- instytucje państwa prawnego zapewniają wpływ społeczeństwa na władzę i jego udział w podejmowaniu decyzji państwowych;
- wszystkie organy władzy istnieją i działają na podstawie prawa oraz w granicach przez prawo określonych;
- istnieje trójpodział władz, zakładający wzajemne ograniczanie i kontrolowanie przez organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej;
- obowiązuje demokratyczne prawo wyborcze;
- opozycja istnieje legalnie i swobodnie funkcjonuje;
- treść prawa jest przedmiotem debaty publicznej i uwzględnia postulaty różnych grup społecznych;
- obowiązuje hierarchia aktów prawnych, tzn. zasada prymatu konstytucji nad ustawami i ustaw nad innymi aktami prawnymi parlamentu, rządu lub władz lokalnych;
- prawo jest racjonalne, zrozumiałe, jednoznaczne, możliwe do wykonania i nie posiada luk;
- prawo jest jawne, ogłaszane i publikowane w stosownej formie i czasie;
- przyjmuje się w stosunku do obywateli zasadę: „dozwolone jest to, co nie jest przez prawo zabronione”
- przymas stosowany jest w przypadkach i w sposób określony przez prawo;
- zakazane jest stosowanie odpowiedzialności zbiorowej;
- oskarżonemu przysługuje prawo do obrony;
- obowiązuje zasada domniemania niewinności oskarżonego, dopóki nie zostanie udowodniona wina;
- obowiązuje zasada, że prawo nie może działać wstecz;
- postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne;
- istnieją instytucje państwowe zabezpieczające poszanowanie prawa, takie jak: Trybunał Konstytucyjny, Rzecznik Praw Obywatelskich, NSA, niezależne sądy i parlamentarna kontrola działalności administracji rządowej.

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada unitarnej formy państwa

Art. 3. Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Konstytucja RP

Istnieje jeden system naczelných (centralnych) organów państwowych, których kompetencje odnoszą się do całej Polski.

Istnieje jedna Konstytucja RP i jednolity system prawa, których normy obowiązują na całym terytorium państwa polskiego.

Istnieje jednolite obywatelstwo oznaczające, że żadna z jednostek podziału terytorialnego nie może ustanawiać i nadawać odrębnego obywatelstwa.

Działa jednolity system sądowy. Wymiar sprawiedliwości wykonywany jest na podstawie jednolitego na całym terytorium państwa systemu prawa materialnego i procesowego.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada podziału władzy i równowagi władz

*Art. 10. 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.*

Konstytucja RP

Relacje między organami władzy polegają na podziale kompetencji, ograniczonym zakresie władztwa, wzajemnej kontroli, hamowaniu i blokowaniu przy jednoczesnej ich współpracy.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada reprezentacji politycznej

Art. 4.2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli [...].
Art.104.1. Posłowie są przedstawicielami Narodu. Nie wiążą ich instrukcje wyborców.

Konstytucja RP

Instytucja przedstawicielstwa jest nierozdzielnie związana z mandatem, czyli pełnomocnictwem, jakiego wyborcy udzielają przedstawicielowi w drodze aktu wyborczego. Wybory parlamentarne ukazują znaczącą rolę partii politycznych, które opracowują programy działania, zgłaszają kandydatów na przedstawicieli (posłów i senatorów), grupują wybranych członków parlamentu w kluby, kierują ich działalnością w izbie, odgrywają decydującą rolę w poszukiwaniu i tworzeniu większości parlamentarnej niezbędnej do powstania rządu.

Posłowie i senatorowie są przedstawicielami całego Narodu. Nie wiążą ich instrukcje wyborców. Dlatego w wykonywaniu mandatu mają się kierować interesem ogółu (mandat wolny), a nie tylko części społeczeństwa (wyborców okręgu wyborczego, czy partii politycznej, z ramienia której kandydowali).

Posła (senatora) wyborcy nie mogą odwołać.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społeczeństwa obywatelskiego

Art. 11.1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

Art. 12. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno – zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Konstytucja RP

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społeczeństwa obywatelskiego

Obywatele mają możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym, tym samym w kształtowaniu kierunków polityki państwowej. Upodmiotowienie obywateli czyni ich współodpowiedzialnymi za losy państwa.

Spółeczeństwo obywatelskie to społeczeństwo pluralistyczne, w którym każdy ma możliwość działania w wybranych przez siebie instytucjach i organizacjach, służących realizacji jego podmiotowości jako obywatela, pracownika itp..

Instytucje społeczeństwa obywatelskiego działają niezależnie od władzy państwowej.

Najważniejsze formy samoorganizowania się społeczeństwa obywatelskiego to:

- organizacje działające na rynku, których głównym celem jest osiągnięcie zysku (np. przedsiębiorstwa, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe),
- organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalne, których głównym celem jest wywieranie wpływu na ośrodki władzy publicznej (np. stowarzyszenia, związki zawodowe, organizacje przedsiębiorców), zwane grupami nacisku,
- organizacje polityczne, które dążą do zdobycia i sprawowania władzy publicznej w skali państwa, województwa, powiatu lub gminy po to, aby realizować określone programy polityczne (np. partie polityczne, ruchy obywatelskie),
- organizacje, których celem jest poszerzanie obszaru racjonalnej debaty publicznej o sposobach osiągania celów zbiorowych (np. wolna prasa, radio i telewizja, niezależne ośrodki badawcze, uczelnie, fundacje).

Podjęmowane przez obywateli działania mają na celu właściwe zarządzanie sprawami dotyczącymi całej społeczności, w imię dobra wspólnego i wspólnych korzyści.

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społecznej gospodarki rynkowej

Art. 20. Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja RP

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społecznej gospodarki rynkowej

Przez społeczną gospodarkę rynkową rozumie się ustrój gospodarczy określający z jednej strony zasadę liberalizmu gospodarczego z gospodarką rynkową, z drugiej zaś zapewniający realizację celów społecznych. Dopuszcza się w nim interwencję państwa, choć nie sprowadza go do roli opiekuńczej. Państwo musi jednak dążyć do wyrównywania szans życiowych poszczególnych osób, działać łagodząco wobec pewnych grup osłabiając negatywne skutki przemian gospodarczych.

Artykuł 20 Konstytucji RP należy rozumieć jako ogólne zobowiązanie państwa do podejmowania działań łagodzących społeczne skutki funkcjonowania praw rynku, ale dokonywanych z poszanowaniem tych praw.

Dla kształtowania społecznego aspektu gospodarki rynkowej istotne znaczenie mają takie treści Konstytucji, jak:

- wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz organizacjach pracodawców,
- prawo obywateli do informacji gospodarczej,
- prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia,
- wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy,
- zapewnienie minimalnej wysokości wynagrodzenia,
- obowiązek państwa prowadzenia polityki pełnego produktywnego zatrudnienia i zwalczania bezrobocia,
- prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy,
- prawo do zabezpieczenia społecznego,

Konstytucja deklaruje, że państwo:

- w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny,
- prowadzi politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom,
- sprzyja zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, chroni konsumentów, użytkowników i najemców przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada przyrodzonej godności człowieka

Art.30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Konstytucja RP

Współczesna koncepcja praw człowieka za dobro najwyższe i wartość centralną, z której wywodzone są wszystkie prawa człowieka, przyjmuje godność osobową jednostki ludzkiej.

Godność osobowa jest tym, co stanowi prawdziwą istotę człowieczeństwa w każdym człowieku; coś co pozwala odróżnić go od innych istot żywych (a więc m.in. rozum, samoświadomość, zdolność do podejmowania wolnych decyzji i wolnego działania oraz odpowiedzialność za własne postępowanie).

W doktrynie praw człowieka akcentuje się następującą prawidłowość: *jestem człowiekiem, a więc mam określone prawa*. Wolności i prawa człowieka zawsze są bowiem pochodną człowieczeństwa istoty ludzkiej, a nie odwrotnie.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. prawom jednostki poświęca rozdział II. *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada decentralizacji władzy publicznej i samorządu

Art. 15.1. Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.

Art.16.1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Art. 17.1. W drodze ustawy można tworzyć samorzłady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu.[...]

Konstytucja RP

Decentralizacja urzeczywistniana jest głównie w drodze przenoszenia kompetencji i zadań z organów centralnych na organy, czy jednostki administracyjne niższego szczebla. Organom tym przekazywane są również środki finansowe.

Instytucja samorządu gwarantuje obywatelom udział w sprawowaniu władzy publicznej w sprawach lokalnych.

Instytucji samorządu terytorialnego Konstytucja RP przypisuje szczególną rolę, czemu daje wyraz w rozdziale VII zatytułowanym *Samorząd terytorialny*.

Konstytucja dopuszcza też istnienie innych form samorządu: zawodowego, gospodarczego, wyznaniowego itp.

Funkcjonowanie zróżnicowanych form samorządu służy urzeczywistnianiu idei społeczeństwa obywatelskiego.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP
Zasada niezależności oraz współdziałania państwa i Kościołów
oraz innych związków wyznaniowych

- Art. 25. 1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.*
- 2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniają swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.*
  - 3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.*

Konstytucja RP

KONSTITUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada niezależności oraz współdziałania państwa i Kościołów oraz innych związków wyznaniowych

Stosunki między Polską a Watykanem określa umowa międzynarodowa w postaci Konkordatu. Stosunki państwo a inne kościoły i związki wyznaniowe określają ustawy uchwalane na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

System rozdziału państwa od kościołów polega na tym, że:

- nie ma religii państwowej; religie, kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione a państwo nie finansuje ich działalności,
- wybór religii lub jej odrzucenie jest prywatną sprawą obywatela,
- każdy ma prawo swobodnie, prywatnie i publicznie, indywidualnie i zbiorowo praktykować swoją religię,
- kościoły i związki wyznaniowe zachowują pełną autonomię i swobodę w organizowaniu swojego życia wewnętrznego, określaniu swojej doktryny religijnej, powoływaniu na stanowiska w strukturach organizacyjnych, propagowaniu i nauczaniu wiary oraz zasad moralności,
- kościoły i związki wyznaniowe nie podejmują działalności politycznej i nie uczestniczą w sprawowaniu władzy państwowej,
- z wolności religijnej można korzystać w sposób, który nie zagraża wolności innych osób oraz porządkowi publicznemu,
- nikt nie może być dyskryminowany z powodu swoich przekonań w sprawach religijnych, ani zmuszany do ich publicznego ujawniania.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada pomocniczości

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny,[...] my, Naród Polski[...] ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.[...]

Konstytucja RP(fragmenty preambuły)

Władza centralna winna spełniać pomocniczą funkcję, wypełniając jedynie te zadania, które nie mogą być wykonywane efektywnie na pośrednich i najniższym poziomach organizacyjnych.

Spoleczna i polityczna aktywność winna więc zostać „zarezerwowana” dla możliwie najmniejszych i najniżej położonych ogniw władzy publicznej.

WŁADZA USTAWODAWCZA, WYKONAWCZA, SĄDOWNICZA

ustawodawczą: Sejm i Senat, **wykonawczą:** Rada Ministrów i Prezydent, **sądowniczą:** sądy i trybunały.

Jednak do władzy wykonawczej zalicza się również organy administracji rządowej.

Organem władzy wykonawczej jest także Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, umocowana w Konstytucji RP ma prawo wydawania rozporządzeń.

ORGANY WŁADZY SĄDOWNICZEJ

SĄDY POWSZECHNE: rejonowe, okręgowe,
apelacyjne

SĄDY WOJSKOWE: garnizonowe, okręgowe

SĄDY ADMINISTRACYJNE: wojewódzkie,
NSA

NACZELNY ORGAN WŁADZY

SĄDOWNICZEJ: Sąd Najwyższy

TRYBUNAŁY: Konstytucyjny, Stanu

TRYBUNAŁ STANU

Trybunał Stanu (TS) to konstytucyjny organ władzy sądowniczej w Polsce, którego główne zadanie polega na egzekwowaniu odpowiedzialności najwyższych organów i urzędników państwowych za naruszenie Konstytucji lub ustawy, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania, jeśli czyn ten nie wyczerpuje znamion przestępstwa (inaczej: popełnienie deliktu konstytucyjnego) oraz za przestępstwa pospolite i skarbowe w przypadku prezydenta RP.

KTO PODLEGA POD TS

- Prezydent RP – za naruszenie Konstytucji lub ustawy, ale też za przestępstwa pospolite i skarbowe, przy czym odpowiedzialność ta ma charakter wyłączny (prezydent może być karany tylko przez Trybunał Stanu),
- Marszałek Sejmu i Marszałek Senatu wykonujący obowiązki Prezydenta RP – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- Prezes Rady Ministrów i członkowie Rady Ministrów – za naruszenie Konstytucji lub ustawy oraz za przestępstwa związane z pełnioną przez nich funkcją,
- prezes NBP – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- prezes NIK – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- członkowie KRRiT – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- kierownicy ministerstw – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- Naczelnny dowódca sił zbrojnych – za naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- posłowie i senatorowie – za naruszenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, która polega na osiągnięciu korzyści majątkowych ze Skarbu Państwa oraz za naruszenie zakazu nabywania majątku ze Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego.

KARY

- utraty czynnego i biernego prawa wyborczego,
- utraty wszystkich lub niektórych orderów, odznaczeń i tytułów honorowych,
- zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk lub pełnienia funkcji związanych ze szczególną odpowiedzialnością w organach państwowych i organizacjach społecznych,
- pozbawienia mandatu poselskiego (od 2 do 10 lat),
- utraty zajmowanego stanowiska, z którego pełnieniem związana jest odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu,
- za przestępstwa i przestępstwa skarbowe – kary przewidziane w ustawach.

Wyrok wydany przez Trybunał Stanu jest ostateczny – nie ma w Polsce innego organu władzy, który mógłby go ewentualnie uchylić. Ponadto Trybunał Stanu jest jedynym wydającym wyroki organem władzy sądowniczej, od których Prezydent RP nie może zastosować ulaskawienia wobec osoby skazanej.

ORGANY WŁADZY SĄDOWNICZEJ

Czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny?

- zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
- zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie;
- zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami;
- skargi konstytucyjnej;
- sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa;
- zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych;
- Trybunał na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej stwierdza zgodność z Konstytucją ustawy przed jej podpisaniem oraz umowy międzynarodowej przed jej ratyfikacją;
- Trybunał na wniosek Marszałka Sejmu rozstrzyga w sprawie stwierdzenia przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej, gdy Prezydent nie jest w stanie zawiadomić Marszałka Sejmu o niemożności sprawowania urzędu. W razie uznania przejściowej niemożności sprawowania urzędu przez Prezydenta Trybunał powierza Marszałkowi Sejmu tymczasowe wykonywanie obowiązków Prezydenta Rzeczypospolitej;
- rozpatruje pytania prawne skierowane przez sądy.

Ważne!

Wyliczenie to ma charakter zupełny, tzn. tylko tymi sprawami Trybunał ma prawo i obowiązek się zajmować.

Do podstawowych zadań Trybunału Konstytucyjnego należy przede wszystkim kontrolowanie zgodności norm prawnych niższego rzędu z normami prawnymi wyższego rzędu, przede wszystkim z Konstytucją.

Co to jest władza ustawodawcza lub uchwałodawcza?

Władza ustawodawcza, uchwałodawcza (prawodawcza, legislatywa) stanowi, obok władzy wykonawczej i sędowniczej, jeden z trzech filarów nowoczesnego, demokratycznego państwa. Jej zasadniczą rolą jest **ustanawianie obowiązującego prawa**.

Na poziomie krajowym rolę tę spełnia parlament, który jest jedynym organem upoważnionym do tworzenia najwyższych aktów prawnych – ustaw, na podstawie których ustala się inne akty prawne.

Ze względu na przekazanie wielu kompetencji (uprawnień) samorządom terytorialnym – wspólnotom mieszkańców, którzy mogą dzięki temu sami decydować o lokalnych sprawach, konieczne są także organy stanowiące (uchwałodawcze) na poziomie lokalnym. Ich rolą jest stanowienie lokalnego prawa (na przykład podatki i opłaty lokalne, plany zagospodarowania przestrzennego), a także uchwalanie budżetu jednostki samorządu terytorialnego, dysponowanie majątkiem, zaciąganie wieloletnich zobowiązań, uchwalanie lokalnych i regionalnych programów i strategii. Organy uchwałodawcze to np. rada gminy, rada miasta, rada powiatu, sejmik wojewódzki.

Co to jest władza wykonawcza?

Władza wykonawcza (egzekutywa) **bezpośrednio zarządza sprawami państwa lub samorządu.**

W Polsce mamy do czynienia z trzema grupami władz wykonawczych. Dwie pierwsze to Prezydent RP oraz Rada Ministrów i podległe jej organy administracji rządowej - centralne i terenowe. Kolejna, zdecentralizowana, to władze wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego (zarząd województwa lub powiatu).

Na szczeblu województwa samorządowego - sejmik, zaś w powiecie - rada wybiera zarząd województwa oraz powiatu. Jest to kolegialny organ wykonawczy, który realizuje uchwały sejmiku lub rady, wykonuje budżet, gospodaruje mieniem samorządowym, powołuje i zwalnia kierowników jednostek organizacyjnych. Jednoosobową kompetencją marszałka oraz starosty jest organizacja prac zarządu, kierowanie urzędem oraz reprezentacja województwa lub powiatu na zewnątrz.

W gminach organ wykonawczy ma nieco inną pozycję, która wynika z faktu bezpośredniego wyboru przez mieszkańców. Wójt - w gminach wiejskich, burmistrz - w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, zaś w dużych miastach - prezydent są władzą wykonawczą, wykonując wszystkie zadania z zakresu bieżącego zarządzania gminą oraz reprezentując ją na zewnątrz. Ponieważ zostali wybrani w wyborach bezpośrednich, mogą być odwołani tylko w drodze gminnego referendum, a nie przez radę, co sprawia, że ich pozycja jest silniejsza niż władz wykonawczych w powiecie czy województwie

Co to jest kontrola państwowa i na czym polega?

Kontrola państwowa to ogół działań polegający na nadzorze jednych organów państwowych nad innymi, a także nadzór tych organów nad instytucjami, przedsiębiorstwami i obywatelami.

Trybunał Stanu kontroluje członków rządu, sejm udziela rządowi wotum zaufania lub nieufności, rada gminy głosuje co roku absolutorium dla burmistrza.

Organem kontroli państwowej jest również Rzecznik Praw Obywatelskich i Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji.

Wzajemna kontrola i uzyskiwana dzięki temu równowaga pomiędzy władzą ustawodawczą, władzą wykonawczą i władzą sądowniczą nie dotyczy bezpośrednio organizacji pozarządowych. Natomiast zakres, w jakim organizacje pozarządowe współpracują z administracją publiczną, w szczególności wykorzystywanie przez nie środków publicznych, może być przedmiotem kontroli państwowej.

Co to jest kontrola państwowa i na czym polega?

Rolę głównego urzędu kontrolującego działanie wszelkich organów państwa pełni Najwyższa Izba Kontroli (NIK). Jest to instytucja państwowa, podlegająca bezpośrednio sejmowi, która kontroluje działalność organów administracji rządowej, samorządowej, a także inne jednostki i podmioty (także niepubliczne) w zakresie, w jakim wykorzystują one majątek lub środki budżetowe (państwowe lub komunalne). Oznacza to, że każda organizacja pozarządowa, która korzysta ze środków publicznych lub majątku publicznego może być przez NIK skontrolowana.

Z kolei instytucją powołaną do kontroli i nadzoru finansowego samorządów terytorialnych są regionalne izby obrachunkowe (RIO). To również instytucja państwowa, podlegająca Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji, sprawująca nadzór nad jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie spraw finansowych oraz kontrolująca gospodarkę finansową i przestrzeganie prawa zamówień publicznych w jednostkach, związkach i stowarzyszeniach samorządu terytorialnego, a także w innych podmiotach, które wykorzystują dotacje z budżetu jednostek samorządu terytorialnego. Oznacza to, że przedstawiciele tej instytucji są również uprawnieni do kontroli organizacji pozarządowych w zakresie otrzymywanych przez nie dotacji ze środków publicznych.

SPIS PODMIOTÓW KONTROLI PAŃSTWA

- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji.
- Najwyższa Izba **Kontroli**.
- Państwowa Inspekcja Pracy.
- Prokuratura Krajowa.
- Rzecznik Praw Dziecka.
- Rzecznik Praw Obywatelskich.
- Urząd Ochrony Danych Osobowych.

ADMINISTRACJA
TO FORMA DZIAŁANIA PAŃSTWA

Formy działania administracji

Pojęcie formy działania administracji należy do kategorii pojęć prawniczych, ukształtowanych na gruncie literatury i orzecznictwa.

W doktrynie funkcjonuje także termin **prawne formy działania administracji** – rozumiany może być on na dwa sposoby:

- *sensu stricto* - oznacza formy działania tożsame z czynnościami prawnymi i przeciwstawiane działaniom faktycznym
- *sensu largo* - oznacza wszystkie formy działania administracji, bowiem wszystkie działania administracji powinny być poddane regulacjom prawnym.

Podział form działania administracji

- a) **czynności prawne** – czynności podejmowane w celu wywołania bezpośrednich skutków prawnych, w tym nawiązania, zmiany lub rozwiązania stosunku prawnego
czynności faktyczne – czynności, które nie są skierowane bezpośrednio na wywołanie skutków prawnych, choć pośrednio mogą oddziaływać na sferę praw i obowiązków jednostki
- b) **formy władcze (*imperium*)** – czynności, które opierają się na władztwie, a zatem możliwości jednostronnego rozstrzygnięcia przez organ o sferze praw i obowiązków drugiej strony stosunku prawnego oraz stosowania środków przymusu państwowego
formy niewładcze (*gestia*) – czynności pozbawione atrybutu władztwa, w których strony stosunku prawnego są sobie równe
- c) **działania wewnętrzne** – działania podejmowane w ramach organizacyjnych zespołu organów administracyjnych wobec organów podległych służbowo lub osób powiązanych z organem więzami podległości służbowej
działania zewnętrzne – działania podejmowane wobec osób i jednostek, które nie są powiązane z organem podległością służbową

Akty normatywne

Akt normatywny to jednostronne rozstrzygnięcie władzy publicznej zawierające normy postępowania skierowane do ogólnie określonego adresata w abstrakcyjnie określonej sytuacji – a zatem jest to akt o charakterze generalnym normujący sytuacje, które mają charakter powtarzalny.

Akty normatywne są władczą formą działania administracji i stanowią one zarówno przez organy administracji rządowej, jak i organy samorządu terytorialnego. Upoważnienie do wydania aktu normatywnego musi być zawarte w ustawie, ale może mieć ono charakter obligatoryjny lub fakultatywny. Ponadto powinno zawierać zarówno elementy proceduralne wydania aktu, jak i elementy materialne dotyczące jego treści.

Akty administracyjne

Akt administracyjny to władcze, jednostronne oświadczenie woli organu administracji publicznej lub innego upoważnionego podmiotu wykonującego zadania z zakresu administracji publicznej, określające sytuację prawną konkretnie wskazanego adresata w indywidualnie oznaczonej sprawie.

Niezbędne jest oświadczenie woli tylko jednej strony stosunku administracyjnego, a adresat aktu nie uczestniczy w formułowaniu treści aktu, choć może brać udział w postępowaniu prowadzącym do jego wydania.

Akt administracyjny charakteryzuje cecha podwójnej konkretności – dotyczy on konkretnie wskazanego adresata w indywidualnie oznaczonej sprawie. Akt wywołuje zawsze skutki w dziedzinie prawa administracyjnego, a ponadto może niekiedy wywoływać bezpośrednie skutki także w innych dziedzinach prawa. Może także wpływać na inne dziedziny w sposób pośredni. Akt administracyjny jest aktem stosowania prawa, poprzez który norma abstrakcyjna i generalna zostaje przetworzona w normę indywidualną i konkretną, przy czym pozostaje ona bezwzględnie obowiązująca.

Pomimo jednostronności formułowania, akt administracyjny ma charakter dwustronnie wiążący.

Akty administracyjne w pewnych sytuacjach mogą być wadliwe. Od wadliwych aktów administracyjnych, które mogą być wzruszone lub nieważne, należy odróżnić **nieakty** (akty pozorne), czyli czynności wydane przez organy niewłaściwe z pominięciem procedury wdawania, którym nie przysługuje domniemanie ważności.

Najbardziej powszechnym typem aktu administracyjnego jest decyzja administracyjna, która z kolei może przyjmować w określonych przepisach nazwę pozwolenia, zezwolenia, koncesji, licencji czy zgody.

Przyrzeczenie administracyjne

Oświadczenie organu administracji publicznej, w którym zobowiązuje się on do określonego zachowania w przyszłości – jest to szczególnego rodzaju przyrzeczenie publiczne. Przedmiotem zobowiązania organu jest przeważnie wydanie decyzji administracyjnej pod warunkiem spełnienia określonych warunków. Przyrzeczenie administracyjne realizuje ideę samozwiązania i samoograniczenia administracji.

Porozumienie administracyjne

Porozumienie administracyjne służy realizacji zadań organu administracji poprzez współdziałanie podmiotów, uwarunkowane faktycznie i prawnie. Istotą porozumienia administracyjnego jest stworzenie formalnych podstaw wspólnej realizacji określonych zadań publicznych. Porozumienie nie kreuje nowych zadań publicznych, a jego przedmiotem są zadania wyznaczone wcześniej przez ustawodawcę, których zasady i warunki realizacji podmioty określają w porozumieniu.

Porozumienia mogą zawierać rozwiązania polegające na:

- przekazaniu zadań jednemu z podmiotów zawierających porozumienie
- powierzeniu zadań jednemu z podmiotów zawierających porozumienie
- utworzeniu nowej jednostki organizacyjnej i przekazaniu jej zadań przez podmioty zawierające porozumienie
- utworzeniu nowej jednostki organizacyjnej i powierzeniu jej zadań przez podmioty zawierające porozumienie
- wspólnym wykonywaniu zadań przez podmioty zawierające porozumienie

Przekazanie zadania oznacza definitywne wyłączenie z zakresu działania podmiotu i przejęciu zadania, jak i odpowiedzialności za jego realizację, przez inny podmiot na czas obowiązywania porozumienia.

Powierzenie zadania oznacza przejęcie zadania do realizacji przez inny podmiot, przy czym zadanie nadal pozostaje zadaniem podmiotu powierzającego, które wykonywane jest w jego imieniu. Podmiot przejmujący zadanie odpowiedzialny jest za jego realizację, a podmiot powierzający pozostaje odpowiedzialny za efekt, jaki ma być osiągnięty w drodze realizacji zadania.

Umowa cywilnoprawna

Umowa cywilnoprawna zaliczana jest do niewładczych form działania administracji. Umowy cywilnoprawne w administracji odnoszą się do sfery stosunków prywatnoprawnych, będąc szczególnie często wykorzystywane w obszarach działania wymagających elastyczności regulacji stosunków pomiędzy administracją a jednostką.

Warunkiem zawierania umowy cywilnoprawnej jest możliwość samodzielnego występowania w obrocie prawnym w charakterze podmiotu praw i obowiązków, co związane jest z koniecznością wyposażenia w zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych.

Umowa administracyjna

W polskim prawo administracyjne nie przewiduje wprost umowy administracyjnej, znanej między innymi z prawa francuskiego czy niemieckiego. W ujęciu doktrynalnym jest to dwustronna czynność prawna na podstawie której organ administracji i niepodporządkowany mu podmiot prawa ustalają treść ich uprawnień i obowiązków.

Uгода administracyjna

Uгода administracyjna to zawarte w postępowaniu administracyjnym porozumienie stron, regulujące wzajemne prawa i obowiązki w indywidualnej sprawie należącej do właściwości organu administracji publicznej i zatwierdzone przez organ prowadzący postępowanie. Zatwierdzona ugoda zastępuje akt administracyjny.

Czynności materialno-techniczne

Czynności materialno-techniczne należą do czynności faktycznych administracji, które służą bezpośrednio i praktycznej realizacji konkretnych zadań administracji. Działania faktyczne muszą mieć podstawę prawną i mieścić się w granicach obowiązującego prawa, choć nie są zdeterminowane prawnie w stopniu takim jak czynności prawne.

Czynności materialno-techniczne bywają dzielone na:

- zewnętrzne czynności materialno-techniczne – za ich pomocą administracja wkracza w sposób władczy w sferę praw i obowiązków obywateli i podmiotów niepodporządkowanych administracji, a zatem czynności te poprzez fakty wywołują określone skutki prawne
- wewnętrzne czynności materialno-techniczne – związane z organizacją pracy aparatu administracji publicznej

Działania społeczno-organizatorskie

Działania społeczno-organizatorskie to niewładcza forma działania administracji, która zbliżona jest do środków stosowanych przez organizacje społeczne. Należą one do zakresu działań faktycznych i mogą stanowić zarówno samodzielną formę realizacji działań publicznych, jak i formę subsydiarną, uzupełniającą inne formy działania, w tym formy władcze.

Proces legislacyjny

Zgodnie z obowiązującą konstytucją podmiotami uprawnionymi do występowania z inicjatywą ustawodawczą są:

- prezydent,
- rząd,
- Senat,
- posłowie (grupa co najmniej 15 posłów lub komisja sejmowa),
- a także grupa co najmniej 100 tysięcy obywateli.

W zależności od tego, kto wystąpił z inicjatywą ustawodawczą, projekt ustawy określamy jako projekt prezydencki, rządowy, senacki, poselski bądź obywatelski. Projekt ustawy może zawierać zmiany w obowiązującej ustawie - to znaczy nowelizować ją lub stanowić propozycję uchwalenia zupełnie nowej ustawy. W Sejmie sposób postępowania z wniesionym projektem, czyli procedurę ustawodawczą, określa Konstytucja RP i Regulamin Sejmu RP. Projekty ustaw Sejm uchwala w trzech czytaniach. Do końca drugiego czytania wnioskodawca ma prawo wycofać projekt.

1. Rodzaje prawa

Gałąź prawa to ukształtowany w toku historycznego rozwoju zbiór norm prawnych, które regulują daną dziedzinę stosunków społecznych. Zasadniczym kryterium podziału norm prawnych jest rodzaj stosunków społecznych, które prawo reguluje. Gałęzie prawa powstają przede wszystkim na skutek specjalizacji życia np. prawo pracy ukształtowało się dopiero w XIX w. (OPERON)

Gałęzie prawa dzielimy na:

- a) **prawo prywatne** – chroni interesy jednostek, reguluje stosunki majątkowe i osobiste. Stronami stosunku prawnego są jednostki.. Opiera się na zasadzie równorzędności podmiotów.
- b) **prawo publiczne** – służy ochronie interesów państwa, zbiorowości, dobra wspólnego. Reguluje stosunki między organami państwa oraz między państwem a jednostką. Opiera się na zasadzie podporządkowania jednych podmiotów drugim.

1. GAŁĘZIE PRAWA

- **prawo międzynarodowe publiczne** – prawo powstające w drodze umów międzynarodowych, obowiązujące te państwa które są jego sygnatariuszami; na podstawie prawa międzynarodowego publicznego powstają organizacje międzynarodowe (stałe instytucje międzynarodowego życia publicznego). Podstawowym źródłem prawa międzynarodowego publicznego są umowy międzynarodowe, zwyczaj międzynarodowy, orzecznictwo sądów międzynarodowych.

Przykład – Karta Narodów Zjednoczonych jest podstawą prawną działania Organizacji Narodów Zjednoczonych, w skład które wchodzi wszyscy sygnatariusze Karty.

- **prawo konstytucyjne** – prawo publiczne. Obejmuje normy dotyczące ustroju państwowego, kompetencji organów władzy oraz praw obywateli. Normy konstytucyjne mają szczególny charakter gdyż są zasadami całego prawa w państwie, w którym obowiązują. Podstawowymi źródłami tego prawa jest konstytucja oraz ustawy konstytucyjne.

Przykład - Konstytucja z 2.04. 1997 r. Rzeczypospolitej Polskiej określa ustrój polityczny, gospodarczy i społeczny państwa polskiego. Określa również prawa i wolności obywateli, a także ich obowiązki.

- **prawo administracyjne** – prawo publiczne. Reguluje stosunki prawne powstające między organami władzy państwowej i samorządowej oraz między tymi organami a obywatelami. Dzieli się je na: materialne, ustrojowe oraz prawo postępowania. Podstawowymi źródłami prawa administracyjnego są kodeks postępowania administracyjnego oraz akty wydawane przez różne organy administracji.

- **prawo karne** – prawo publiczne. Określa co jest przestępstwem, jakie kary grożą za popełnianie przestępstw oraz zasady odpowiedzialności karnej. Prawo to dzieli się na : materialne, procesowe i wykonawcze. Podstawowymi źródłami prawa karnego jest kodeks karny, kodeks karny wykonawczy oraz kodeks postępowania karnego.
- **prawo cywilne** – jest to fundament prawa prywatnego. Normuje stosunki majątkowe między osobami fizycznymi i prawnymi. Podstawowymi źródłami prawa cywilnego są kodeks cywilny oraz ustawy.
Przykład - prawo dotyczące spadków, darowizn; umowy między dwoma osobami o sprzedaż kawałka gruntu czy nieruchomości.
- **prawo pracy** – ma charakter mieszany. Zawiera elementy prawa publicznego oraz prywatnego. Reguluje stosunki między pracownikiem a pracodawcą, określa ich prawa i obowiązki, a także zasady zawierania umów o pracę. Podstawowym źródłem prawa jest kodeks pracy.
Przykład - zasady zawarcia umowy o pracę, kwestia urlopów bezpłatnych itp.

3. Ze względu na treść prawa:

- **prawo materialne** – ogół norm określających obowiązki i uprawnienia oraz ewentualnie sankcje za nie przestrzeganie obowiązków lub przekroczenie granic uprawnień (kodeks cywilny, kodeks karny)
- **prawo formalne** – ogół norm regulujących **tryb postępowania** przed organami władzy publicznej.

4. Ze względu na zakres kulturowy:

- **prawo anglosaskie** – Common Law – ogół norm prawnych występujący w Anglii, USA, Kanadzie i innych krajach Commonwealth-u), charakteryzujący się tworzeniem prawa w drodze precedensów (prawo precedensowe; prawo tworzone przez sędziów)
- **prawo kontynentalne** – ogół systemów prawnych państw kontynentalnej Europy, wywodzący się z prawa rzymskiego i charakteryzujący się tworzeniem norm prawnych w drodze stanowienia prawa przez uprawnione organy państwowe lub z ich upoważnienia.

KONIEC

PREZENTACJI